

**ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ (САНКЦІЇ) ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ДЛЯ ЗУПИНЕННЯ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ****RESTRICTIVE MEASURES (SANCTIONS) OF THE EUROPEAN UNION
TO STOP THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIA**

**Чулінда Л.І., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національний авіаційний університет**

У статті досліджуються проблеми застосування обмежувальних заходів (санкцій) ЄС у зв'язку з необхідністю запобігання конфліктам або реагування на нові кризи, увагу привертають умови та обставини, за яких санкції можуть бути застосовані державами-членами, їх ефективність та наслідки, а також механізм розробки актів-рекомендацій ЄС для використання заморожених в ЄС російських активів для компенсації та відновлення України. *Мета* статті полягає у висвітленні окремих принципово важливих інструментів інституцій ЄС для ефективного застосування обмежувальних заходів для зупинення воєнної агресії РФ. Основна увага зосереджена на особливостях застосування обмежувальних заходів для реалізації мети Спільної зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу, яка охоплює захист цінностей ЄС, підтримку міжнародного миру та безпеки, а також консолідацію та підтримку демократії, верховенства права та прав людини. Усі обмежувальні заходи, прийняті ЄС, повністю відповідають зобов'язанням за міжнародним правом, включаючи ті, що стосуються прав людини та основних свобод.

Санкційна політика ЄС окреслює проблему недостатності механізму законодавчого врегулювання кримінальних санкцій за кримінальні правопорушення на субсидіарному рівні, а також необхідність аналізу практики міжнародно-правового регулювання застосування європейських обмежувальних заходів. З метою одержання найбільш достовірних наукових результатів дослідження були застосовані зокрема, порівняльний та системний *методи* для з'ясування суті та ефективності запровадження обмежувальних заходів (санкцій) ЄС у боротьбі з воєнною агресією РФ.

Охарактеризовано пропозиції Європейської Комісії щодо взаємозв'язку між обмежувальними заходами та кримінальними злочинами. Новий документ ЄС має надати додаткові можливості владі держав-членів добиватися того, щоб держава-агресор несла відповідальність за порушення територіальної цілісності та незалежності іншої держави. На теоретичному рівні дослідження встановлено, що обмежувальні заходи (санкції) ЄС, запроваджені рішеннями Ради ЄС, є юридично обов'язковими для всіх держав-членів. Належна імплементація актів ЄС у національне законодавство сприятиме протидії міжнародним правопорушенням.

Ключові слова: обмежувальні заходи, воєнна агресія РФ, кримінальні санкції, заморожування активів, Рада ЄС, Європейська Комісія.

The article examines the problems of applying restrictive measures (sanctions) of the EU in connection with the need to prevent conflicts or respond to new crises, attention is drawn to the conditions and circumstances under which sanctions can be applied by member states, their effectiveness and consequences, as well as the mechanism of development acts-recommendations of the EU for the use of Russian assets frozen in the EU for compensation and restoration of Ukraine.

The purpose of the article is to highlight certain fundamentally important tools of the EU institutions for the effective application of restrictive measures to stop the military aggression of the Russian Federation. The main focus is on the specifics of the application of restrictive measures to promote the objective of the Common Foreign and Security Policy of the European Union, which covers the protection of EU values, the maintenance of international peace and security, as well as the consolidation and support of democracy, the rule of law and human rights. All restrictive measures adopted by the EU are fully in line with obligations under international law, including those relating to human rights and fundamental freedoms.

The EU sanctions policy outlines the problem of the insufficiency of the mechanism of legislative regulation of criminal sanctions for criminal offenses at the subsidiary level, as well as the need to analyze the practice of international legal regulation of the application of European restrictive measures. In order to obtain the most reliable scientific results of the research, in particular, comparative and systematic methods were applied to clarify the essence and effectiveness of the introduction of restrictive measures (sanctions) of the EU in the fight against the military aggression of the Russian Federation.

Characterized EC proposals on the relationship between restrictive measures and criminal offences. The new EU document should provide additional opportunities for the authorities of the member states to ensure that the aggressor state bears responsibility for the violation of the territorial integrity and independence of another state. At the theoretical level of the study, it was established that the restrictive measures (sanctions) of the EU, introduced by the decisions of the Council of the EU, are legally binding for all member states. Proper implementation of EU acts into national legislation will contribute to combating international crimes.

Key words: restrictive measures, military aggression of the Russian Federation, criminal sanctions, freezing of assets, EU Council, European Commission.

Постановка проблеми. У зв'язку з воєнним вторгненням РФ в Україну набуває актуальності дослідження правових підстав запровадження міжнародно-правових санкцій, зокрема, обмежувальних заходів (санкцій) Європейського Союзу проти держави-агресора. Використання обмежувальних заходів ЄС є найбільш складними для сучасного права Європейського Союзу.

Міжнародні документи не містять визначення поняття «санкції». Так, у Статуті ООН вживаються терміни «примусові дії», «застосування сили», «застосування заходів проти держави-порушника», «розрив дипломатичних відносин» тощо. В актах Європейського Союзу вживаються терміни «обмежувальні заходи (санкції)», англ. restrictive measures (sanctions); «заходи спільного або спеціального характеру», «необхідні заходи» та ін.

Обмежувальні заходи є важливим інструментом для досягнення мети Спільної зовнішньої політики та полі-

тики безпеки, як зазначено в статті 21 Договору про Європейський Союз. Мета охоплює захист цінностей Союзу, підтримку міжнародного миру та безпеки, а також консолідацію та підтримку демократії, верховенства права та прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародно-правових санкцій присвятили праці такі вчені, як В.Г. Буткевич, В.А. Василенко, К.О. Кононова, І.І. Лукашук, Ю.О. Малишева, О.О. Мережко, Т.М. Нешатаєва М. Раскалей, Т. Петрова, О. Григоров та ін. Серед досліджень ефективності санкцій у протидії російському вторгненню варто зазначити праці Н.В. Камінської, М.А. Пожидаєвої. Однак застосуванню обмежувальних заходів (санкцій) Європейського Союзу приділено небагато уваги у працях вітчизняних вчених, зокрема, привертають увагу статті О.І. Шниркова, Р.А. Абдуллаєва. Використання обмежувальних заходів (санкцій) ЄС у умовах

воєнної агресії проти України потребує подальшого дослідження, що зумовлює актуальність обраної теми.

Метою статті є висвітлення окремих принципово важливих інструментів інституцій ЄС для ефективного застосування обмежувальних заходів для зупинення воєнної агресії РФ, характеристика нових запропонованих правил в ЄС, які гарантуватимуть ефективність виявлення, заморожування, управління та конфіскацію доходів, отриманих у результаті порушення обмежувальних заходів.

Виклад основного матеріалу. Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу визначають повноваження інституцій, які беруть участь у пропозиції, прийнятті та реалізації санкцій ЄС. Держави-члени несуть відповідальність за правильне застосування та виконання санкцій ЄС, а також за виявлення порушень. Держави-члени мають юридичне зобов'язання прийняти національні правові акти, які передбачають ефективні, пропорційні та переконливі санкції, які застосовуються у разі порушення положень регламенту про штрафи. Європейська Комісія виконує наглядову роль, забезпечуючи належне виконання обмежувальних заходів у певних сферах [1]. Згідно зі статтею 258 ДФЄС Європейська Комісія може ініціювати розслідування проти держав-членів щодо невиконання своїх зобов'язань за законодавством ЄС. Стаття 215 ДФЄС забезпечує правову основу для прийняття Радою ЄС необхідних заходів у разі прийняття обмежувальних заходів ЄС.

Повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 року змінило систему міжнародних відносин. Європейський Союз засуджує агресивну війну РФ проти України, застосовуючи санкції з метою сприяння міжнародному миру та безпеці, запобігання конфліктам, підтримуючи демократію, верховенство права і права людини та захищаючи принципи міжнародного права.

Якщо держава-агресор відмовляється припинити правопорушення і добровільно відшкодувати завдану шкоду, застосовуються міжнародно-правові санкції як негативна реакція міжнародної спільноти на порушення міжнародного права. Відповідно до Статуту ООН міжнародно-правові санкції можуть застосовувати Рада безпеки ООН і міжнародні організації, зокрема, у сфері цивільної авіації – Рада ІКАО, вищий орган Міжнародної організації цивільної авіації. Дієві обмежувальні заходи (санкції) Європейського Союзу з перших днів війни були спрямовані на обмеження авіаційного сполучення держави-агресора унаслідок виконання обов'язків держав-членів відповідно до Статуту ІКАО – Міжнародної організації цивільної авіації. ЄС разом із Великобританією та США вжили різних заходів в авіаційній сфері з метою створення значних логістичних та фінансових проблем (з негайними наслідками) для авіакомпаній, які здійснюють рейси в Росію та з Росії, а також для орендодавців і фінансистів, які співпрацюють з російськими авіакомпаніями [2].

Європейські міждержавні організації у сфері цивільної авіації підтримали вимоги міжнародної авіаційної спільноти закрити повітряний простір для авіації РФ з метою надати підтримку Україні в умовах воєнної агресії. Агентство з авіаційної безпеки Європейського Союзу (EASA) опублікувало список обмежувальних заходів у різних секторах, зокрема в обороні, енергетиці, авіації та фінансах на веб-сайті EASA [3]. EASA зупинило дію всіх сертифікатів, якщо власник сертифіката знаходиться або проживає в Росії, що вплинуло на права та обов'язки авіаційних компаній відповідно до правил авіаційної безпеки, які підпадають під дію Регламенту ЄС 2018/1139. Йдеться про ліцензії авіаперевізників на продукцію, запчастини, прилади, ліцензії на технічне авіаобслуговування, а також ліцензії тренувальних центрів для організацій і тренувальних пристроїв для імітації польотів. Літаки без відповідних сертифікатів не мають права здійснювати рейси в авіапросторі ЄС.

Санкції, вперше запроваджені Радою ЄС у 2014 році у відповідь на дії Росії, що пов'язані з порушенням територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України, з лютого 2022 року були значно розширені через невинуватену воєнну агресію Росії проти України. Вони включають обмеження на фінанси, енергетику, технології і товари подвійного використання, промисловість, транспорт і предмети розкоші.

Від 25 лютого 2022 року ЄС прийняв кілька пакетів обмежувальних заходів [4]. Перший пакет містить повну заборону на експорт товарів і технологій, придатних для використання в авіаційній та космічній промисловості, а також заборону надання технічної допомоги та інших супутніх послуг щодо товарів і технологій, на які поширюється ця заборона, пряме або непряме надання будь-якій особі в Росії або для використання в Росії страхування або перестраховування повітряних суден і його частин/технологій; надання будь-яких послуг, пов'язаних з повітряним судном, або для використання в Росії, а саме: капітальний ремонт, перевірка, заміна, модифікація або виправлення дефектів щодо повітряних суден і частин літака/технологій. Другий пакет санкцій забороняє російським авіаперевізникам або повітряним суднам, незалежно від держави їх реєстрації, здійснювати польоти на територію ЄС, над територією ЄС або за її межами. Заборона на продаж усіх літаків, запасних частин та обладнання російським авіакомпаніям погіршить один із ключових секторів економіки Росії, оскільки три чверті нинішнього комерційного повітряного флоту Росії було збудовано в ЄС, США та Канаді.

У ЄС існує система різних обмежувальних заходів, які доповнюють санкції Ради Безпеки ООН і міжнародних організацій у разі загрози миру, порушення миру або акту агресії. Рішення щодо прийняття, продовження або скасування обмежувальних заходів (санкцій) затверджуються Радою ЄС на основі пропозицій Європейської Комісії й Високого представника ЄС із закордонних справ та політики безпеки.

Рада Європейського Союзу приймає рішення про обмежувальні заходи (санкції) ЄС одностайно, їх продовження або скасування можливе на основі пропозицій високого представника ЄС. Спочатку держави-члени ЄС досягають політичної згоди, напрацьовують необхідні правові акти, а рішення Ради ЄС та супровідний регламент Ради ЄС узгоджуються з Європейською Комісією, а потім надаються Раді ЄС для прийняття. Усі обмежувальні заходи, прийняті ЄС, повністю відповідають зобов'язанням за міжнародним правом, захисту прав людини та основних свобод.

Обґрунтування основних принципів щодо застосування санкцій, їх виконання, контролю їх впливу на правопорушників надається у таких документах Ради ЄС: Основні принципи застосування обмежувальних заходів (санкцій) – 7 червня 2004 року; Методичні рекомендації щодо впровадження та оцінки обмежувальних заходів (санкцій) – 4 травня 2018 року; Передовий досвід ефективного впровадження обмежувальних заходів – 4 травня 2018 року [5]. Санкції ЄС можуть бути спрямовані на членів урядових органів третіх країн, а також на компанії, організації чи окремих осіб за допомогою таких заходів: ембарго на поставки зброї, обмеження в'їзду (заборона на в'їзд на територію Європейського Союзу), заморожування активів, обмеження на імпорту та експорт. Санкції ЄС враховують пропорційність цілям, яких вони прагнуть досягти [6].

Рада ЄС приймає рішення про внесення до списків осіб, до яких застосовуються санкції, враховуючи критерії реєстрації, визначені у регламенті Ради ЄС [7]. Застосування санкцій ЄС в першу чергу є обов'язком держав-членів, які повинні виконувати їх у межах відповідної юрисдикції. Європейська Комісія у разі необхідності може надавати роз'яснення компетентним органам дер-

жав-членів щодо окремих положень відповідних правових актів та рекомендації щодо їх виконання. Регламент ЄС «Керівні принципи щодо впровадження та оцінки обмежувальних заходів у рамках CFSP» (2003, зі змінами) надає Раді ЄС повноваження щодо моніторингу та наслідків обмежувальних заходів (санкцій) ЄС [8].

Європейська Комісія прийняла документ з пропозиціями щодо подальшого уніфікованого та належного виконання санкцій ЄС [9], з якого можна дізнатися, чи є певна особа або організація в санкційному списку. Держави-члени несуть відповідальність за впровадження санкцій ЄС, а також виявлення порушень і накладення покарань. Європейська Комісія здійснює регулярний перегляд режимів санкцій та систему винятків за умови, що санкції не застосовуються в певних ситуаціях, наприклад, якщо йдеться про задоволення основних прав осіб, надання їм медичної допомоги чи гуманітарної допомоги та супутніх товарів. Уся інформація про санкції ЄС та їх загальні цілі публікується на спеціальній сторінці Ради ЄС та Європейської Комісії, присвяченій санкціям.

Практичні огляди застосування обмежувальних заходів на національному рівні містять рекомендації ЄС щодо їх впровадження, наприклад, адміністративне та судове заморожування, арешт та конфіскація [8]. Загалом, адміністративне заморожування створює основу для комплексного запобігання будь-якому використанню заморожених коштів та економічних ресурсів, а також усіх операцій фізичних чи юридичних осіб, визначених компетентним органом. Серед обмежуваних заходів поширеними є, зокрема, заморожування активів та заборона отримання візи.

Заморожування активів стосується коштів та економічних ресурсів, якими володіють санкційні особи чи організації, що означає заборону доступу, переміщення та продаж коштів, таких, як готівка, чеки, банківські депозити, акції, частки тощо. Крім цього заборона стосується продажу чи оренди будь-якого рухомого чи нерухомого майна. Заморожування активів також передбачає заборону надання ресурсів санкційним організаціям та особам, наприклад, громадянам і компаніям ЄС заборонено здійснювати платежі або постачати товари чи інше майно цільовим організаціям чи особам, тобто такі операції вважатимуться неправомірними. У деяких випадках, офіційні інстанції можуть дозволити часткове стягнення коштів із заморожених активів за певних обставин, наприклад, для забезпечення основних потреб (харчування, оренди, придбання ліків чи сплату податків) або обґрунтовані видатки на юридичний супровід. Якщо для в'їзду до ЄС потрібна віза, особи під дією санкцій отримують відмову. Винятки можливі, якщо на території держави зареєстрована міжнародна міжурядова організація, відбувається конференція ООН чи ОБСЄ.

Практично з початку повномасштабної війни Росії проти України у Європейському Союзі почали розробляти акти-рекомендації щодо можливості використання заморожених в ЄС російських активів для компенсації та відновлення України. Для правових підстав конфіскації заморожених активів необхідно прийняти нові спільні акти Європейської Комісії, Європейського Парламенту та Ради ЄС з цього питання, які з травня 2022 року обговорюються як проекти про конфіскацію активів. Економічні заходи (санкції) є компетенцією інституцій Європейського Союзу, тому вимагають окремого законодавчого механізму впровадження у вигляді рішення Ради ЄС, що обов'язкове до виконання всіма державами-членами ЄС, містить детальну інформацію про чіткий обсяг заходів, схвалених Радою ЄС, а також про їхнє впровадження. Європейська Комісія вже представила свої пропозиції використання процедури конфіскації активів для держав-членів, у жовтні 2022 року має бути ухвалена директива, яка передбачатиме можливість конфіскації російських активів, які перебувають під санкціями ЄС.

Активи фізичних або юридичних осіб, які порушують санкції ЄС, повинні бути конфісковані та використані для фінансування відновлення України. Конфіскація з судовим провадженням дозволить державам-членам внести усі гроші у спільний Фонд для допомоги українському народові, до якого буде надходити виручка з активів, конфіскованих у російських олігархів, і взяти участь у відбудові України. Кошти з Фонду має розподіляти незалежна комісія. Але щоб досягти цього, потрібно мати відповідні правові акти.

З метою посилення координації на рівні ЄС у запровадженні цих обмежувальних заходів Європейська Комісія створила робочу групу із заморожування та конфіскації, яка вивчає взаємозв'язок між обмежувальними заходами та кримінальними злочинами. Процедура конфіскації може відбуватися у разі вчинення кримінального злочину (корупція, відмивання грошей). Пропонується розширити список кримінальних злочинів і внести туди спроби обійти санкції. Тоді у державах-членах ЄС можна буде накласти арешт на активи у судовому порядку. Правові підстави нададуть можливість заморожені активи конфіскувати внаслідок відмови Росії брати участь у відновленні України, отже це буде своєрідною гарантією відновлення країни.

Рада ЄС прийняла проект рішення про додавання порушення обмежувальних заходів Союзу до сфер злочинності, викладених у статті 83(1) Договору про функціонування Європейського Союзу [10]. У деяких державах-членах порушення обмежувальних заходів є кримінальним злочином, в інших – це є адміністративним правопорушенням, що дозволяє обходити обмежувальні заходи. Внутрішнє законодавство окремих країн потребує змін, щоб жертви агресії могли звертатися до судів цих країн із позовами проти Росії та її керівників. Дослідники підкреслюють, що основою класифікації в адміністративному процесі є визначення наявності або відсутності конфлікту у правовідносинах [11]. Переконалим є обґрунтування сутності, особливостей та підстав адміністративно-штрафної відповідальності, матеріальних і процесуально-правових властивостей адміністративного штрафу у порівнянні з іншими юридичними штрафними санкціями [12].

У пропозиціях Європейської Комісії також обґрунтовується потреба додати порушення обмежувальних заходів ЄС до списку кримінальних злочинів ЄС. Комісія напрацьовує нові, більш суворі правила щодо повернення та конфіскації активів, які допоможуть забезпечити виконання обмежувальних заходів ЄС. Оскільки російська агресія проти України триває, важливо, щоб обмежувальні заходи ЄС були повністю впроваджені, а їх порушення не приносило порушникам вигідних результатів. Це особливо серйозний злочин, оскільки він має наслідком загрози міжнародному миру та безпеці, що вимагає єдиної відповіді на рівні ЄС. Європейська Комісія пропонує основні положення майбутньої директиви щодо кримінальних санкцій за кримінальні правопорушення, серед яких: участь у діях або діяльності, які мають на меті прямо чи опосередковано обійти обмежувальні заходи, включаючи приховування активів; неспроможність заморозити кошти, що належать визначеній особі/організації, або кошти, які знаходяться або контролюються такою особою чи організацією; або участь у комерційній діяльності, такий як імпорт або експорт товарів, торгівля яких обмежена. У напрацюваннях Європейської Комісії містяться нові інструменти механізму боротьби з організованою злочинністю шляхом відстеження активів, які дозволяють відстежувати, знаходити та приймати рішення про екстрене заморожування. Представлені пропозиції спрямовані на те, щоб активи фізичних та юридичних осіб, які порушили обмежувальні заходи, могли бути ефективно конфісковані в майбутньому.

Якщо Рада ЄС проголосує одностайно, а Європейський Парламент надасть згоду на визнання порушення

обмежувальних заходів ЄС кримінальним злочином, відповідно до статті 83(1) ДФЄС, Європейська Комісія ухвалює основні елементи майбутньої Директиви щодо кримінальних санкцій для порушення правил ЄС щодо обмежувальних заходів. Після того, як держави-члени ЄС погодяться з ініціативою Комісії про розширення переліку кримінальних правопорушень, вона представить законодавчу пропозицію.

Повноваження Європейської Комісії також стосуватимуться активів злочинного походження, наприклад, надання дозволу на екстрене заморожування активів, які могли б опинитися під загрозою зникнення; розширення можливостей для конфіскації активів; створення офісів з управління активами в усіх державах-членах ЄС, щоб гарантувати, що заморожені активи не втрачають вартості, шляхом надання можливості продавати заморожені активи, які можуть легко знецінитися. Новий документ ЄС про конфіскацію активів має охоплювати правила щодо банківських рахунків, нерухомості російських олігархів, що потрапили до санкційних списків, мистецькі твори тощо, із залученням і партнерів, наприклад, Балканських країн та країн-учасниць «Східного партнерства», Швейцарії, щоб уникнути передачі активів в інше місце.

Порушення санкцій Європейського Союзу є тяжким злочином і має призвести до серйозних наслідків. Для цього потрібні загальноєвропейські правила. Застосування примусових заходів конфіскації активів збільшує ймовірність змусити державу-агресора припинити міжнародне правопорушення та виконати зобов'язання відшкодувати завдані збитки. Новий законодавчий акт Європейського Союзу буде враховувати захист принципів міжнародного правопорядку.

Висновки. Отже, акти ЄС регламентують правові та організаційні засади впровадження заходів із застосування санкцій, закріплюють повноваження державних

органів, на які покладаються такі завдання, порядок здійснення контролю за додержанням встановлених Радою ЄС заборон і обмежень державними і національними органами влади. Акти ЄС про застосування обмежувальних заходів (санкцій) у разі вчинення кримінального злочину, схвалені Радою ЄС, Європейською Комісією, Європейським Парламентом, створюють правове підґрунтя для застосування правових норм з метою конфіскації заморожених активів і можливості відновлення справедливості.

Санкції є більш ефективними, якщо залучено широке коло міжнародних партнерів. Ураховуючи негативні наслідки війни в Україні для світової економіки, ЄС може ініціювати пропозиції в міжнародних інституціях, ООН, Світовому банку, Міжнародному валютному фонді, Продовольчій та сільськогосподарській організації та Всесвітній продовольчій програмі, а також G7 та G20 щодо посилення тиску на РФ з метою змусити її зупинити війну, вивести російські війська з української території. У разі прийняття спільного рішення ЄС про використання активів, заморожених у зв'язку з корупцією, порушеннями санкцій та заходів щодо експортного контролю, це буде добрим стандартом для майбутніх можливих агресорів. Вони будуть розуміти, що міжнародна спільнота забере всі їхні активи та виплатить державі, яка захищається від їх агресії.

Можна згадати відомий римський вислів *Fiat justitia, pereat mundus* (Хай здійсниться правосуддя навіть, якщо загине світ). Юристи Давнього Риму застерігали, якщо в суспільстві не панує право, незаконне застосування сили стає нормою, для сильних не існує обмежень, для слабких немає надії на порятунок, існує прірва між проголошеними і реальними правами, то людське суспільство неминуче порине у безодню свавілля, зловживань і хаосу.

Для відновлення міжнародного правопорядку основними цінностями є безпека, верховенство права і права людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллаєв Р.А. Правові аспекти застосування санкцій ЄС проти РФ та окремих осіб у зв'язку з діями, що підривають суверенітет та територіальну цілісність України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1(22). С. 223-229.
2. UK, EU and US aviation industry sanctions. URL: <https://www.whitecase.com/publications/alert/uk-eu-and-us-aviation-industry-sanctions>
3. EASA's application of restrictive measures taken by the European Union in view of Russia's military attack on Ukraine. URL: <https://www.easa.europa.eu/the-agency/restrictive-measures-russia/notice-stakeholders>
4. Council Regulation (EU) 2022/328 of 25 February 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022R0328&qid=1657020322824>
5. Overview of sanctions and related tools. An essential tool through which the EU can intervene where necessary to prevent conflict or respond to emerging or current crises. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/overview-sanctions-and-related-tools_en#whistleblower
6. Шнирков О.І. Принципи та інструменти економічних санкцій ЄС щодо третіх країн. *International relations, part «Economic sciences»*. 2018 № 17. С. 38-41.
7. The European economic and financial system: fostering openness, strength and resilience. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0032>
8. Restrictive measures (Sanctions) – Update of the EU Best Practices for the effective implementation of restrictive measures. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/international-relations/restrictive-measures-sanctions/overview-sanctions-and-related-tools_en#whistleblower
9. EU Sanctions Map. URL: www.sanctionsmap.eu/
10. Document 52022PC0247. Proposal for a COUNCIL DECISION on adding the violation of Union restrictive measures to the areas of crime laid down in Article 83(1) of the Treaty on the Functioning of the European Union. COM/2022/247 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2022:0247:FIN>
11. Луцький М. Г., Гусар О.А. Адміністративні неюрисдикційні провадження в діяльності суб'єктів цивільної авіації. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. К. : НАУ. 2022. № 2 (63). С.9-17.
12. Коломоєць Т. О. Адміністративний штраф: матеріальні і процесуально-правові характеристики (у порівнянні з кримінальними та цивільно-правовими штрафами). *Право України*. 1999. № 8. С. 90-92.